

ОПИТИТЕ ЗА НОРМИРАНЕТО НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК
В УКРАИНА

ЕЛЗА СТОЯНОВА

Българският език на територията на днешна Украйна в различни исторически периоди се издига до относително високо ниво на функционалното си развитие и придобива по-висок статус от говоримия. Той се използва за издаване на вестници и списания, книги и учебници, въвежда се като официален в деловодството. Дори има опити за неговото нормиране. Всичко това става възможно благодарение на дейността на българските учители, писатели, журналисти, емигрирали там, а също и на старанията на местната българска интелигенция.

През 60—70-те години на миналия век между тези деятели можем да посочим имената на Сава Радулов, Теодосий Икономов, Цани Гинчев, Рашко Илиев Блъсков, Павел Калянджи и други. Те живеят и работят в Бесарабия, която се намира тогава в състава на Румъния.

Настоящият доклад е посветен на друг етап от историята на езиковото строителство в българската диаспора. Това са 20—30-те години на ХХ в. Първата представа за тях ние получихме, работейки с централния български вестник „Колективист“, излизал в Харков през 1930—1937 г. По-специално става дума за събития от 1937 г.

Дори от днешна гледна точка просветната роля на този периодичен орган заслужава положителна оценка. Благодарение на него селяни и работници се приобщават към елементарната грамотност на родния си език, при това в първите десетилетия на ХХ в., когато общата неграмотност на българското население в Украйна е била 80%, а по роден език — 99%.

Тук ние срещаме имената на С. Мицев, Б. Малчев, А. Даскалов, М. Марчевски, Д. Дринов, които са дошли от България, а също Н. Фуқлев, Д. Марков, А. Власов, И. Мавроди, местни българи, положили много усилия за повишаване на културното развитие на българското население в Украйна. В рамките на ограниченото време бихме искали накратко да кажем за някои от тях.

Всички в България познават М. С. Дринов, виден учен, етнограф, историк, езиковед, един от основателите на Българското книжовно дружество в Браила,

първообраза на Българската академия на науките. Ние ще говорим за племенника на бележития български будител, Делчо Пейов Дринов /1893-1936/. През 1920 г. той завършва Киевския университет. Участва като войник и командир в Червената армия. След това се занимава с научна и пропагандистка работа. Известно време е секретар на Кръстю Раковски, председател на Украинското правителство. Работи предимно като преподавател и професор по южнославянски езици в Киев, старши научен сътрудник в Института по езикознание при Украинската академия на науките¹.

С името на Д. П. Дринов е свързано едно уникално явление в историята на културния живот на българите в Украйна — изработването през 1930—1933 г. на официален правопис, предназначен за “постигането на всеобщата грамотност на български работници, селяни и селянки в СССР”. Този правопис е напечатан в “Колективист” на 7.01.1931 г. и има такава изходна точка: “Всеобщата грамотност... е първото елементарно условие за издигане на културното равнище... Нашият правопис доразвива, уточнява, опростява и усъвършенствува правописната реформа на българския език от 1924 г. Укрепвайки нашето пълно единство по тоя начин на културния фронт с революционните пролетарии и селяни в България”.

Да се обърнем към предисторията на въпроса. От 1925 г., когато в Украйна е издаден Декрет за равните права на всички езици, чак до 1930 г. всички съветски издания, излизали на български, се печатат според правописа на Омарчевски, приет в България през 1921 г., като ж е заменена с ъ. В самата метрополия правописът през същия период се оказва предмет на ожесточени сблъсъци между враждуващите политически партии.

Учените-българисти в Украйна, които трябва да решат въпроса с правописните норми за съветски издания, са изправени пред доста тежък избор: ортографията на Омарчевски е отменена, Цанковският правопис, макар и утвърден официално, не е приет от обществеността. Освен това официалния правопис съветските българи не могат да приемат, защото той става, както пише през 1937 г. проф. С. Бернщейн, “знаме в ръцете на българска буржоазия”².

През лятото на 1930 г. в Харков е свикана конференция. В нея вземат участие съветски учени-слависти и българисти: Л. А. Булаховски, М. К. Грунски, М. С. Державин, Д. П. Дринов, а също Г. Бакалов, който живее в Москва по това време като политемигрант след априлския атентат от 1925 г., сътрудниците на Комисариата за народна просвета в Украйна и др.

Водещи докладчици са Д. П. Дринов и Г. И. Бакалов. Те се изказват решително за коренна реформа на азбуката, ортографията и най-сетне на самия език на българите в Украйна. Г. Бакалов формулира 15 принципа, които целят да се въведе в правописа последователно фонетическият принцип. Въз основа на публикациите може да се забележи, че в провеждането на тази реформа голямо значение има не само желанието за предоставяне на средства за по-бързо

усвояване на грамотността от широките слоеве на българите в Украйна, ала и стремежът, както отбелязва съветският български писател Н. Фуклев, да “противопостави съветската научна теория на българския език на гнилата фашистка теория”.

След като е утвърден от Колегия на Наркомпроса, този правопис от 1931 г. започва да се прилага във всички периодически издания, книги и учебници в СССР. Във вестниците от този период можем да срещнем такива изречения: “Да фърлим сички сили за сбора на семенните фондове...” А в учебника по правописание и граматика за втора година на обучението от П. Н. Аджаров /преработен и редактиран от Р. Кандева, Укрдержнацмениздат, Харков-Киев, 1932/ се предлага да се запомни написаното на следните думи в изречения: “Ударници, вие изпълнихте с чес своя дълг. Работниците гледат с гордос”³.

Три години след въвеждането на Дриновско-Бакаловия правопис той е квалифициран като “вредителство и национално-опортюнистически изопачавания на езиковия фронт”. На 5.07.1933 г. в Централния български орган в Украйна е публикувана речта на зав. култпропа на ЦК КП/б/У Килерог, в която се говори, че под ръководството на Скрипник Наркомпросът въвежда такъв български правопис, който изкуствено откъсва езика на украинските българи от този на комунистическата партия в България.

Следват редица изобличителни материали, съобщения дори за самоубийства, като например на гореспоменатия народен комисар на просветата в Украйна Н. А. Скрипник. На 21.07.1933 г. тук е публикувана и статия против Делчо П. Дринов, авторите на която, служейки си с фразеология от този период, го обвиняват в неправилно разбиране на националния въпрос. По такъв начин се е създавал образът на вътрешния враг.

Само след 4 дена Делчо Дринов излиза с покаянието, по-приличащо на самообвинение: “Долуподписаният беше един от най-активните участници в подготовка на тази “реформа”. Той носи главната отговорност за извършената грешка. По-нататък авторът показва кои изменения трябва да бъдат внесени в правописа от 1930 г.

“Червеният професор” до края отбранява своята класова гледна точка за правописа, той утвърждава тезата, че с редица изменения ще бъде достигнато пълно единство в правописа на българските трудещи се в СССР и българските работници и бедни селяни в България. “Българската буржоазия има свой правопис — това е държавният български правопис с голям и малък ерове, с Е двойно, юс и т. н.”

Ала след Н. А. Скрипник той става поредната жертва в тази кампания. В продължение на 1934—1936 г. името му вече не се споменава в “Колективист”, докато на 18.03.1936 г. не се появява съобщение за неговата преждевременна смърт. “Делчо Петрович Дринов, се казва в него, дългогодишен научен работник, виден езиковед, в това число по български език, професор, виден съветски учен,